BİR SINAÎ HAK TÜRÜ OLARAK COĞRAFİ İŞARET KORUMASI*

Prof. Dr. Arzu OĞUZ **

ÖZET

Coğrafi işaret kavramı sınaî hak türlerinden biridir ve Türkiye gibi ekonomisi büyük ölçüde hala tarıma dayalı ülkeler için son derece büyük bir önem arz eder. Tüketici belirli bir mal ve hizmeti satın almaya yönelirken fiyat, kalite, ün ve karakteristik özellikler ile birlikte ürünün içinden kaynaklandığı coğrafyayı da dikkate almaktadır. Örneğin pastırma alırken Kayseri pastırması, kaşar peyniri alırken Kars kaşarı olması tüketici açısından tercih nedenidir. Çünkü ürünler sahip oldukları özellikleri ait oldukları coğrafyaya borçludur. Bu nedenle de coğrafi işaretlerin bir sınaî hak türü olarak korunmaları gerekir. Ancak bu hukuki koruma ile coğrafi işaretler, yörenin tanıtımına ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunur. Ülkemizde coğrafi işaret koruması 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sağlanmaktadır. Şu anda elinizdeki makalede coğrafi işaretlerin söz konusu Kanun Hükmünde Kararname'de nasıl korunduğu ve Avrupa Birliği içerisindeki uluslararası koruma yolu konu edilmiştir. Konu ele alınırken menşe ve mahreç işaretleri olmak üzere coğrafi işaret türleri, hangi tür ürünlerin coğrafi işaret olarak tescil edileceği, coğrafi işaretlerin diğer unsurları ele alınmıştır. Daha sonra coğrafi işaretlerin Türk Patent Enstitüsü nezdindeki ulusal tescili ile Avrupa Birliği nezdindeki uluslararası tescili anlatılmış, tescile başvuru prosedürü hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu bağlamda özellikle coğrafi işaretlerin Avrupa Birliği nezdindeki tescilinin ülkemiz açısından önemi vurgulanmış, kültürlerimizin benzediği ülkeler tarafından ulusal ürünlerimizin tescil edilmesinin, tarım ürünlerinin ihracatı konusunda ileride doğurabileceği tehlikelere dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sınaî Hak, Coğrafi İşaret, Mahreç İşareti, Menşe İşareti.

---

* *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları Dergisi: dtm@gov.tr*

** *Ankara Üniversitesi Fikri ve Sınaî Haklar Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü*

THE PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS AS A KIND OF INDUSTRIAL RIGHT

Prof. Dr. Arzu OĞUZ[*]

Summary:

The concept of geographical indication is one of the types of industrial rights and has a vital importance for the countries whose economy still largely depend on agriculture, such as Turkey. When a consumer purchases a product or a service, he or she will habitually take into account the price, quality, reputation and characteristic features, as well as the geography, from where the product is derived. For instance, when a Turkish consumer wants to buy smoked beef bacon, he would prefer to buy a certain kind of smoked beef bacon which is associated to the city of Kayseri (Kayseri Pastırması) or when he wants to buy cheese, he would prefer to buy cheese which is associated to the city of Kars (Kars kaşarı). This is because the products owe their features to the geography they belong to. Some products have features that are tied to a specific location, which causes the product to be distinguishable from other similar products. Hence, geographical indications shall be protected as of a type of industrial right. Geographical indications, only through this legal protection, can contribute to the advertisement and economic development of the area. Geographical indications in Turkey are protected by Decree Law No. 555. In this article, the method of protection of the geographical indications in accordance with the Decree Law in question and the way of international protection within the European Union is examined. Also the types of geographical indications as appellation of origin and indication of source, the kinds of products that can be registered as geographic indication and the other elements of geographical indications are discussed. Afterwards the national registration of geographical indications before the Turkish Patent Institute and the international registration of geographical indications before the European Union are explained and brief information about the application procedure of registration is given. In this context, the importance of the registration of particularly geographical indications before the European Union in terms of Turkey is emphasized, and an attention is tried to be attracted to the dangers, which might appear later in terms of exportation of agricultural products, caused by the registration of our national products by countries that have similar cultures with us.

Key Words: Industrial rights, geographical indication, appellation of origin, indication of source

[*] *Director, Research Center on Intellectual and Industrial Property, Ankara University*

1. KAVRAM

Herhangi bir mal veya hizmeti satın almak istendiğinde, ürünün fiyatı başta olmak üzere, kalitesi, itibarı, ünü, karakteristik özellikleri ve alışkanlıklar gibi özellikler tüketiciyi belirli bir ürün veya hizmete yönlendirir. Örneğin, kayısı alırken "Malatya Kayısısı", elma alırken "Amasya Elması" olması, leblebi alırken "Çorum Leblebisi" olması tercih nedeni olur. Çünkü bu ürünlerin ait oldukları coğrafya itibariyle, diğerlerinden daha kaliteli olduğuna, itibarını veya diğer karakteristik özelliklerini bu yöreden aldığına inanılır.

Coğrafi işaret koruması, ilk defa Fransa'da uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama özellikle tarım politikasının bir gereği olarak, özellikle sınaî gelişmesini tamamlamamış ülkelerin kırsal kesimlerdeki her türlü tarımsal ve el sanatları ürünlerini korunmak ve belirli coğrafi bölgelere mahsus ürünlerin niteliklerinin bozulmadan sürekliliğini sağlamak, kırsal kesimin ekonomik gelişimine katkıda bulunmak amacıyla başlatılmıştır. Böylece, hem yörelere özgü ürünlerin bozulmadan devamı sağlanmış, hem de kırsal kesimin ekonomik gelişimine katkı verilmiştir. Sonuçta coğrafi işaretlerin korunması yerel ekonomiyi güçlendirmektedir.

Bir tarım ülkesi olması nedeniyle ülkemizde coğrafi işaret koruması da son derece büyük önem arz etmektedir. Ancak bu konuda henüz yeterli bir kamuoyu bilinci oluşturulamadığı söylenebilir. Nitekim coğrafi işaret korumasının başladığı 1995 yılından beri sadece 95 adet coğrafi işaret tescili yapılması bunun en önemli göstergesidir[1].

Bunun da ötesinde aşağıda ayrıntılı bir biçimde açıklandığı üzere, ülkemizin Avrupa Birliği üyesi bir ülke olmamasına rağmen 2006 yılından bu yana coğrafi işaretlerini Avrupa Birliği nezdinde tescil ettirebilme imkânı tanınmış olmasına rağmen bu konuda tek bir başvuru bile yapılmamış olması bu konudaki bilinçsizliği ortaya koymaktadır. Doğaldır ki, Türkiye ile benzer kültürel özelliklere sahip olan ülkelerin bu ürünleri daha önceden tescil ettirmiş olması, bu ürünlerin Avrupa'ya ihracı konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Kanımca, coğrafi işaret tescillerinin getirisinin uzun vadeye yayılması ve doğrudan tescil ettiren sorumlu kurum ve kuruluşlara ait olmaması bu konudaki savsaklamanın başlıca nedenini oluşturmaktadır. Zira coğrafi işaretlerin tescilinin maddi getirisi, patent ve marka gibi fikri mülkiyet türlerinde olduğu gibi, hemen somut bir biçimde tespit edilebilir nitelikte ve tescil sahibine doğrudan ait olmayıp, yararı uzun vadede görülmekte ve yöreye ait olmaktadır. Bu konuda bugüne kadar sadece Malatya Ticaret ve Sanayi Odası'nın Malatya Kayısısını Avrupa Birliği nezdinde tescil ettirmek için takdire şayan çabasını anmak gerekir.

Menşe ve mahreç işareti olarak iki kategoride incelenebilecek olan coğrafi işaret koruması, belirli bir coğrafi yöre, alan, bölge veya çok özel durumlarda ülkeden kaynaklanan belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş ürünlerin korunması için sağlanan sınaî bir hak olarak tanımlanabilir.

[1] *Bu konudaki ilgisizliğin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bkz.: Ilgaz, D.: Türkiye'de Sosyal Politikalar Açısından Getirisi Yüksek Fikri Hak Alanı: Coğrafi İşaretler, Hukuk ve Adalet (2004) 4, 199 vd.*

2. COĞRAFİ İŞARETLERİN FONKSİYONLARI

Kaynak belirtme veya gösterme fonksiyonu coğrafi işaretlerin en temel fonksiyonlarından birisidir. Markalar, belirli bir teşebbüsün mal ve hizmetlerin üreticisini gösterirken, coğrafi işaretler ürünün üretildiği teşebbüsü değil, kökeni olduğu coğrafyayı belirlemekte kullanılır[2].

Ayırt etme fonksiyonu da coğrafi işaretlerin en temel fonksiyonlarındandır. Coğrafi işaretler, kullanıldıkları ürünleri piyasadaki aynı cins ürünleri ayırt etmeye yaramaktadır. Piyasada birçok tereyağı mevcut iken "Trabzon Tere Yağı" denildiğinde, bu yağın özellikleri itibariyle diğerlerinden farklı olduğu anlamı çıkmaktadır. Ayırt etme fonksiyonu itibariyle, kaynak gösterme fonksiyonu köken belirtme fonksiyonu ile yakın ilişki içerisinde bulunmaktadır.

Tüketiciler kullandıkları ürünlerin kalitesinin aynı kalmasını, daha önce elde ettiği olumlu izlenimlerin devam etmesini ve kullandıkları ürünlerin ağızlarında bıraktığı tadın sürdürülebilir olması tercih ederler. Coğrafi işaretler bu unsurlar itibariyle markalardan faklı olarak kalite ve ürüne olan güven konusunda tüketicisin yanılmamasını ve aldıkları ürünlerin kalitesini ve ürüne olan güveni garanti etmek zorundadır. Doğaldır ki marka sahipleri de ürettikleri ürünün kalitesini ve ürüne olan güveni sağlamak isterler. Ancak marka sahipleri buna zorunlu olmayıp, istemeseler de piyasa koşulları gerektirdiğinde ürünün kalitesi üzerinde oynama yapabilirler. Ancak coğrafi işarete konu ürünü üretenlerin böyle bir müdahalede bulunma yetkisi bulunmamaktadır. Düzenli olarak yapılan denetimlerde coğrafi işaretlerin belirlenen özellikleri üzerinde oynama yapılması halinde o üreticilere coğrafi işaretlerin kullanılması men edilmektedir.

Coğrafi işaretler, sadece ürünün üretildiği coğrafyanın doğal faktörleriyle değil, aynı zamanda coğrafyadaki beşeri faktörlerin etkisiyle de belirli özellik kazanmaktadır. Bu etki kökü yüz yıllara dayanan geleneksel bir bilgi birikimini de içermektedir. Örneğin el halılarındaki kök boya tekniği yüz yıllara dayanan bir geleneksel bilgi birikimin eseridir. Ve geleneksel bu bilgi birikiminin korunması bu sayede gerçekleşmektedir.

Coğrafi işaretlerin en önemli fonksiyonlarından biri de reklam ve tanıtım fonksiyonudur. Coğrafi işaretler yıllar içerisinde elde ettiği haklı şöhret sayesinde kendiliğinden oluşan reklamını iyi kullanarak ürüne piyasada olan sürekliğini sağlamaktadır. Öte yandan coğrafi işaretler ülke tanıtımına da önemli katkı sağlamaktadır. Bunların nedeni de genellikle, Türk Rakısı, Türk Lokumu, Türk Kahvesi, gibi işaretlerin ülke kökeni ile birlikte anılması ve yurt dışında da yaygın olarak kullanılmasıdır.

Yukarıda da değinildiği üzere, coğrafi işaretlerin sadece hak sahipleri tarafından kullanıldığı, hak sahiplerinin dışındakilere kullanım için izin verilmediği için, geçimini tarım, hayvancılık ve el sanatları ile sağlayan yerel üreticilere önemli bir tekel imkânı yaratmaktadır. Bu durum yerel kalkınma için önemli bir avantaj sağlamaktadır.

[2] *Gündoğdu, Gökmen: Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması, İstanbul 2006, 68.*

3. COĞRAFİ İŞARETLERİN UNSURLARI

Gerek 555 sayılı KHK' da ki tanımlara göre coğrafi işaretlerin beş unsuru vardır:

- Ürün,
- Belirli bir coğrafya,
- İşaret veya adlandırma,
- Kazandırılmış karakteristik özellik (Hususiyet),
- Ürünün karakteristik özellikleri ile coğrafi alan arasındaki bağ.

A. COĞRAFİ İŞARETLERLE KORUNACAK ÜRÜN

510/2006 sayılı AB Tüzüğü, koruma kapsamındaki ürünleri iki grup halinde belirtilmektedir.

Bunlar;

- Gıda maddeleri olarak tanımlanan gruptaki ürünler: (biralar, bitki özlerinden yapılan içecekler; ekmek, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, tatlılar ve diğer fırıncılık ürünleri; doğal zamk (*gums*) ve reçineler; hardal macunu (*mustard paste*); makarnalar)
- Tarım ürünleri (kuru ot-saman (*hay*); uçucu yağlar; mantar; *cochineal* (gıda katkı maddesi olarak kullanılan hayvansal bir tür boya maddesi); çiçekler ve süs bitkileri; yün; *wicker* (sepet örmede kullanılan saz, sepetçi söğüdü); *scutched flax* (keten lifi) olarak sayılmaktadır. Ayrıca canlı hayvanlar, et ve süt hammadde olarak kabul edilerek, bu hammaddelerden elde edilebilecek peynir, salam, sosis gibi ürünler) dir.

555 sayılı KHK'da ürün tanımı tam olarak yapılmamış olmakla beraber, KHK'nın "Amaç ve Kapsam" başlıklı 1. maddesindeki "Bu Kanun Hükmünde Kararnamede, doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ürünleri ile sanayi ürünlerinden bu Kanun Hükmünde Kararnamede yer alan tanımlara ve koşullara uygun her türlü coğrafi işaretlerle korunmasına ilişkin kuralları ve şartları kapsar" hükmünden coğrafi işaretlerle korunacak ürünleri;

- Doğal ürünler,
- Tarım ürünleri,
- Madenler,
- El sanatları ürünleri,
- Sanayi ürünleri,

şeklinde beş kategoride topladığı görülmektedir.

Ancak ürün ve iklim çeşitliliğinin yoğun olduğu ülkemizde ürünleri sayarak sınırlandırmak yerine genel geçer esaslar belirlemek daha uygun olacaktır. Ürün konusundaki bu sınırlandırmaya göre, örneğin "Adana Kebabı", Urfa Lahmacunu", "Kayseri Mantısı", "Siirt Pilavı" gibi ürünlerde söz konusu olduğu gibi, ürüne özellik ve ayırt edicilik kazandıran ve üretim aşamasında etkili olan bilgi, beceri ve deneyimlerden oluşan geleneksel bilgilerin coğrafi işaret kapsamı içerisinde korunup korunamayacağı tartışmalıdır. Belli bir toplumdaki bireylerin gündelik yaşamda edindikleri bilgilerin nesiller boyunca devam et-

mesi sonucunda söz konusu bilgilerin gelenekselleşir. Gelenekselleşen ve o toplumdaki bireylerin hayatında önemli bir yer tutan, sosyal ve kültürel hayatlarının bir parçası haline gelen bu bilgi ve deneyimler, bazı ürünlerin üretim aşamasında etkili olup, ürünlerin karakteristiğini belirlemektedir[3].

Geleneksel bilgilerin korunması genellikle haksız rekabet hükümleriyle veya coğrafi işaretlere ilişkin hükümlerle sağlanmaktadır[4]. Bu konuda *sui generis* bir takım düzenlemelerin varlığı da bilinmektedir. Lichtenstein, Peru, İsviçre, Brezilya, Guatemala, Filipinler ve Panama gibi bazı ülkelerde özel düzenlemelerin varlığının yanı sıra, 1982 yılında WIPO/UNESCO tarafından hazırlanmış olan "Hukuka Aykırı ve Diğer Zararlı Kullanımlara Karşı Folklorik İfadelerin Korunması İçin Ulusal Kanunlara Model Oluşturabilecek Hükümler"[5] Model Kanunu da *sui generis* korumaya bir örnek teşkil etmektedir.

Türk hukukunda geleneksel bilgilerin haksız rekabet ve coğrafi işarete ilişkin hükümler ile korunduğunu söylemek mümkündür. 555 sayılı KHK md. 3 ürünün hususiyet kazanmasında beşeri faktörlerin etkili olabileceğini vurgulamıştır. Bu beşeri faktörlerin üretim aşamasındaki geleneksel bilgileri de kapsadığı şüphesizdir. Örneğin likörün damıtılması, peynirin mayalanması, adana kebabının pişirilme tekniği bu kapsamda değerlendirilmeli ve bu ürünlerin coğrafi işaret hükümlerinin koruma kapsamı içerisine alınması gerekmektedir[6].

Yine bu tanımdan "hizmetlerin" de coğrafi işaret olarak korunamayacağı sonucu çıkmaktadır. Buna göre "Türk Hamamı, Mengen Aşçılığı" gibi, beşeri faktörlerin, yani insan emeğinin hizmetlere özellik katabileceği durumlarda tescil yapılamayacaktır. Ancak beşeri faktörlerin, yani insan emeğinin hizmetlere karakteristik kazandırabileceğini unutmamak ve bu nedenle coğrafi işaret olarak tescil edilmelerinin mümkün olduğunun kabul etmek gerekmektedir[7].

Hayvan türleri, süt ve et gibi ham maddeler hakkında da herhangi bir hüküm olmaması nedeniyle bunların coğrafi işaret olarak tescil edilmeleri mümkün değildir. Ancak hayvan türlerinin Türk Patent Enstitüsü tarafından coğrafi işaret olarak tescil edildiği görülmektedir. Örneğin Sıvas Kangal Koyunu, Gemlik Atı. Bu konudaki bilimsel çalışmalara göre 555 Sayılı KHK md. 1'deki sınırlayıcı ifade bu konuda sorunlara yol açmıştır[8].

[3] *Johnson, M.: Research on Traditional Environmental Knowledge: its Development and its Role, in Johnson, M. (ed.) Lore: Capturing Traditional Environmental Knowledge, International Dvelopment Research Centre, Ottawa 1992, 3-20; Gündoğdu (2006) 15.*

[4] *Gündoğdu (2006) 15; Gündoğdu, G.: 555 Sayılı Coğrafi İşaretler Hakkında KHK'nın Uygulamasında "Ürün" Kavramı ve Bazı Sorunlar, İÜHFM 63, 2005, 229.*

[5] *Model Provisions for National Laws on the Protection of Expressions of Folklore against Illicit Exploitation and other Prejudicial Actions.*

[6] *Gündoğdu (2006) 15.*

[7] *Gündoğdu (2006) 14; Aslan, A.: Türk ve AB Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Tükenmesi, İstanbul 2004, 28; Yünlü, L.: Fikri Mülkiyet Hakkı, Prof. Dr. Gülören Tekinalp Armağanı, MHB 23, 2003, 913; Tekinalp, Ü.: Fikri Mülkiyet Hukuku, 4. Bası, İstanbul 2005, 23; Gündoğdu, İÜHFM 63, 2005, 233.*

[8] *Gündoğdu, İÜHFM 63, 2005 229.*

Fikri ve Sınaî Haklar İhtisas Mahkemelerinde itiraz edilen bu tescillerde çeşitli kararlar verilmiştir. Fikri ve Sınaî Haklar 3. Hukuk Mahkemesi Akbaş Çoban Köpeğinin coğrafi işaret olarak tescilinin hükümsüzlüğüne hükmetmiştir[9]. Mahkeme bilimsel çalışmalardaki görüşleri kabul ederek[10], hayvan türlerinin ürün olarak nitelendirilemeyeceği gerekçesi ile bu tescilin Avrupa Birliği 2081/92 Sayılı Coğrafi İşaret Tüzüğüne aykırılık teşkil ettiğini hükme bağlamıştır. Aynı Mahkemenin başka bir kararında da[11] aynı gerekçelerle çoban köpeğinin coğrafi işaret olarak tescili hükümsüz sayılmıştır. Hayvan türlerinin korunmasına dair başka yasal düzenlemeler mevcuttur.

B. BELİRLİ BİR COĞRAFYA

Coğrafi işaretler işaret ettikleri kaynağa göre "*appellations of origin*" yani menşe adı ve "*indication of source*" yani mahreç işaretleri olmak üzere iki guruba ayrılmaktadır.

Menşe adları ve mahreç işaretlerinin her ikisi de kullanıldıkları ürün veya hizmetlerin orijin ve kaynaklarını göstermek için kullanılırlar. Mahreç işaretleri sadece ürünün kaynağını gösterirken, menşe adları buna ek olarak, coğrafi bölgenin beşeri karakteristik özelliklerini ve o bölgedeki insan faktörlerini de göstermektedir.

Kısacası eğer ürün tümüyle adının anıldığı yörede üretilebiliyorsa ve başka yerde üretildiğinde aynı nitelikler kazandırılamıyorsa bu tür korumanın adı "menşe adı" olarak adlandırılmakta, bu aşamalardan sadece birinin belirli bir yörede gerçekleşmesi yeterli oluyorsa, "mahreç işareti" söz konusu olmaktadır.

a) Menşe Adları

- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan, bölge veya ülkeden kaynaklanan,
- Nitelik ve özellikleri itibariyle, bu yöre, alan veya bölgeye özgü doğa ve beşeri unsurlardan kaynaklanan,
- Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinin tümüyle bu yöre, alan veya bölge sınırları içinde yapılan ürünlere verilen adları içerir.

Bu ürünlere, "Antep fıstığı", "Trabzon tereyağı", "*Bordeaux* şarabı", gibi ürünleri örnek vermek mümkündür.

Şayet ürün belirli ara maddeleri anılan yöreden getirtilmek suretiyle adı ile anılan yörenin dışında aynı nitelikte üretilebiliyorsa bu tür korumaya "mahreç işareti" adı verilmektedir.

b) Mahreç İşaretleri

- Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, alan veya bölge kaynaklanan,

[9] *E. 2996/506, K. 2006/40.*

[10] *Dericioğlu, K.: Coğrafi İşaretler, LEGAL 2005, 665 vd.; Ilgaz, D.: Coğrafi İşaretlerin Korunması ve Türkiye'de Durum, Avrupa Araştırmaları Dergisi, C. 4, Nr. 1-2, 1995/1996, 117.*

[11] *E. 2004/608, K. 2006/409.*

• Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibariyle bu yöre, alan veya bölge ile özdeşleşmiş,

• Üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş yöre, alan veya bölge sınırları içerisinde, yapılması ön görülmüştür.

Bu ürünlere "Trabzon ekmeği", "Antep baklavası", "Adana kebabı", "Hereke halısı" örnek verilebilir.

C. İŞARET VEYA ADLANDIRMA

Coğrafi işaret korumasının ana nedeni, menşe adları ve mahreç işaretlerine konu ürünlerin karakteristik ve doğal özelliklerini yitirmeden devamını sağlamak ve bu ürünleri tüketenlerin önceden edinmiş oldukları alışkanlıkları ve tatları "aldanmadan" kullanmalarına olanak sağlamaktır. Bu nedenle ürünlerin üzerinde yer alan ad, işaret ve ifadeler, işaret ve adlandırma unsuru olarak kabul edilir.

555 Sayılı KHK md. 3'te hangi işaretlerin coğrafi işaret olabileceği hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre "(...) yöre, alan veya bölge adı (...) menşe adını belirtir" denmektedir. Aynı ifade KHK md 3/5'te mahreç işaretleri için de tekrarlanmıştır. Buna göre menşe adı ve mahreç işareti, sınırları belirlenmiş olan ve ürünün menşeini gösteren bölgenin adıdır. Örneğin, Anzer Balı, Adana Kebabı ve Ege Zeytinleri.

555 Sayılı KHK md. 3/4'e göre, belirli bir yöre, alan veya bölgeden kaynaklanan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan güncel dilde yerleşmiş coğrafi veya coğrafi olmayan adlar da menşe adı olarak tescil edilebilir. Paris için Eyfel Kulesi; Londra için Asma Köprü; İstanbul için Kız Kulesi veya Boğaz Köprüsü; Bodrum için Bodrum Kalesi buna örnek verilebilir. Yine bunun gibi, bir bölgeye özgü hayvanların (*Panda Beer*) veya bir bölgeyle ünlü olan kişilerin adlarının (*Mozart Chocolate*, *Napoleon Brandy*) coğrafi işaret olarak tescil edildiği görülmektedir[12].

D. KAZANDIRILMIŞ KARAKTERİSTİK ÖZELLİK (HUSUSİYET)

Coğrafi işarete konusu ürünler, belirli bir karakteristik özellik kazanmaları nedeniyle diğer ürünlerden farklılaşmaktadırlar. Bu özellikler, belirli coğrafyadan kaynaklanan, toprak yapısı, sıcaklık, güneşten yararlanma, rüzgâr, rutubet, yağış gibi doğal faktörler olabileceği gibi, geleneksel bilgi birikimi ve üretim teknikleri gibi insan yapısından da kaynaklanabilmektedir[13].

E. ÜRÜN İLE COĞRAFİ ALAN ARASINDAKİ BAĞ

Coğrafi işarete konu ürünlerin korunması için, o ürünlere belirli bir karakteristik özellik kazandırılmış olması şartı aranmaktadır. Bu özelliği kazandıran da ürüne kaynaklık eden coğrafyadır. Ancak bu bağ menşe ve mahreç işaretlerinde farklı güçte gerçekleşmektedir. Menşe adlarında ürünün üretimine yönelik işlemlerin tamamı o coğrafyada gerçekleştiği için, ürünle köken arasında kuvvetli bir bağ oluşurken, mahreç işaretlerinde bu işlemlerden her hangi birinin o coğrafyada gerçekleşmesi yeterli görüldüğünden, ürünle köken arasındaki bağ daha zayıf olmaktadır. Bu nedenle, mahreç işaretlerinde ürünün özellikleri o coğrafya ile özdeşleşirken, menşe adlarında "kaynaklanma" yeterli görülmektedir[14].

[12] *Gündoğdu (2006) 19-20.*

[13] *Gündoğdu (2006) 21.*

4. COĞRAFİ İŞARETLERİN TESCİL İŞLEMLERİ

Coğrafi işaretler markalardan farklıdır. Markalar bir kişi ya da kuruluşa ait iken, coğrafi işaretler bir coğrafyayı tanımladığı için bir kişi ya da kuruluşa ait olamazlar. Bu nedenle işaretin ait olduğu coğrafyada yer alan ve ilgili coğrafi işaretin tanımladığı ürünü üreten, sunan her kişi ve kuruluşun, söz konusu coğrafi işareti kullanmaya hakkı vardır. Bu nedenle, coğrafi işaret tescil başvurusu, söz konusu ürünün üreticisi olan gerçek veya tüzel kişiler, üretici dernekleri, konu ile ilgili kamu kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları tarafından yapılır.

Coğrafi İşaretlerin tescili 24.06.1995 tarihinden itibaren ülkesel olarak Türk Patent Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir.

Coğrafi işaret tescil başvurusu için;

• Başvuru sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri içeren başvuru dilekçesini,

• Tescili istenilen menşe adı veya mahreç işaretine ait 8x8 cm ebadında örneği,

• Tescili istenilen ürünün adını,

• Ürünün tanımını; ürünün veya gerekiyorsa ham madenin fiziksel kimyasal, biyolojik ve benzeri özelliklerini açıklayıcı bilgi ve belgeleri,

• Ürünün üretim tekniğine ve teknik şartlarına ait bilgi ve belgeleri,

• Yöre alan veya bölgenin coğrafi sınırlarını açıkça tanımlayan ve belirleyen bilgi ve belgeleri,

• Menşe adı veya mahreç işaretinin kullanılma biçimini, markalama ve etiketleme şeklini açıklayan bilgileri,

• Denetleme şekil ve şartlarını içeren bilgileri,

• Başvuru ve ilan ücretinin ödendiğini gösterir belgeyi,

Türk Patent Enstitüsüne vererek yapılmaktadır.

Enstitü başvuruyu şekli açıdan inceledikten sonra, gerektiğinde, başvurudaki teknik bilgilerin kanıtlanması veya doğruluğu konusunda, uzman ve tarafsız kişi veya resmi ve özel sektörde, üniversitelerde inceleme yapılmasını talep edebilir.

Şekli inceleme tamamlandıktan sonra, başvuru Resmi Gazete ile yurt çapında dağıtımı olan en yüksek tirajlı bir gazetede ve coğrafi işaretin ait olduğu yöredeki yerel gazetede ilan edilmesi sağlanır.

Başvurunun Resmi Gazetede ilanını müteakip altı ay içerisinde, başvuru ile ilgili olarak herkes tarafından itirazda bulunulabilir. Altı ay içerisinde her hangi bir itirazın olmaması halinde tescil kesinleşir.

İtirazın olması halinde; itirazın incelenmesi ile oluşabilecek değişiklikler tekrar yayınlanır ve yayın tarihi itibariyle kesinlik kazanır. Başvuruya yapılan itirazın tamamen kabulü halinde başvuru talebi reddedilir ve ret işlemi Resmi Gazetede ilan olunur.

Tescil ettirilen bir coğrafi işarete konu ürünü üretmek veya üzerinde coğrafi işaretin adını kullanmak isteyen kişinin tescil ettirenin denetimine açık

[14] *Gündoğdu (2006) 27.*

olması zorunludur. Bunun için tescil ettiren kurumun, coğrafi işaretin ne şekilde kullanılacağını açıkça belirtmesi ve coğrafi işaretin belgede belirtilen şekilde kullanılıp, kullanılmadığının denetlenmesi için denetim mekanizması oluşturması zorunludur.

5. COĞRAFİ İŞARETLERİN ULUSLARARASI TESCİLİ

Türkiye'de tescilli bir coğrafi işaretin, uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan haklar nedeni ile uluslararası tescili de mümkündür.

Türkiye'de tescil edilen bir coğrafi işaret sadece Türkiye sırları içerisinde korunur. Ancak kamuoyunda yaygın olan bir inanış, Türkiye'de tescilli bir coğrafi işaretin, Türk ürünü olarak tüm dünyada otomatik olarak korunduğu yönündedir.

Ülkemizin de 01.01.1995 tarihinde taraf olduğu Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşmasının eki Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasına ilişkin "Ticaretle bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması" nın (TRIPS) 22, 23 ve 24 maddeleri gereğince sadece şaraplar ve alkollü içecekler için çok taraflı bildirim esası gereğince bu ürünler için konseye bildirim yapılarak uluslararası korumadan yararlanılmaktadır. Bunun dışındaki ürünler için otomatik olarak uluslararası koruma mümkün bulunmamaktadır. Bu bağlamda Türk Rakısının uluslararası tescili için TRIPS konseyine gerekli bildirim yapılmıştır. Anacak konsey bu konuda her hangi bir karar vermemiştir.

Bunun dışındaki ürünler için sınaî mülkiyet haklarının başka ülkelerde korunması, o ülkelerde ayrı ayrı başvuru yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu ise oldukça pahalı bir yöntemdir. Bunun yanında tek bir başvuru ile üye ülkelerde uluslararası korunma sağlayan 1958 tarihili Lizbon anlaşması mevcuttur. Anlaşmaya bu gün itibariyle 25 ülke taraftır. Ancak ülkemiz bu anlaşmaya henüz taraf olmadığı için bu anlaşma hükümlerinden yararlanması söz konusu değildir. Türkiye'de tescilli bir coğrafi işaretin başka ülkelerde de korunması isteniyorsa, korumanın istendiği her ülkede ayrı ayrı başvuru yapılması zorunludur.

6. AVRUPA BİRLİĞİNDE UYGULAMA

Avrupa Birliği (AB) nezdinde coğrafi işaret tescilinin temeli 1992 tarih ve 2081/92 sayılı Tüzüğe dayanmaktadır. Bu Tüzük yerini 20.03.2006 tarihinde 510/2006 sayılı Tüzüğe bırakmıştır. Avrupa Birliği (AB) mevzuatında, coğrafî işaretleri konu alan en önemli hukuk kaynağı, 20 Mart 2006 tarih ve 510/2006 sayılı "Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinde Coğrafî İşaretlerin ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Tüzük"tür[15].

Söz konusu düzenleme, Birlik'in Kurucu Anlaşması'na[16], özellikle de bu Anlaşma'nın -tarım politikasına ilişkin- 37. maddesine dayanılarak çıkarılmıştır. Tüzük, coğrafî işaretleri, fikrî mülkiyetin konusu olmaktan çok, tarım politikasının bir parçası olarak değerlendirmiştir. Nitekim Tüzük'ün kabul nedenlerini açıklayan gerekçeler de, fikrî mülkiyetten çok, tarımın desteklenmesi ve tüketicinin korunması temellerine dayanmaktadır[17].

[15] *Council Regulation (EC) No 510/2006 of 20 March 2006 on the Protection of Geographical Indications and Designations of Origin for Agricultural Products and Foodstuffs, OJ L 93, 31.03.2006, s. 12.*

[16] *European Union Consolidated Versions of the Treaty on European Union and of the Treaty Establishing the European Community, OJ C 321, 29.12.2006, E/1.*

[17] *Bkz. Dibace, c. 1.*

Tüzük'ün Türkiye açısından önemi, Türkiye'deki coğrafi işaret düzenlemelerinde mehaz teşkil edebilecek olmasıdır. Fakat Tüzük'ün Türkiye için asıl önemi, Türk coğrafî işaretlerinin başka devletler tarafından tescil edilmesi tehlikesine karşı başvurulabilecek yolları göstermesidir. Kamuoyunda sık sık gündeme geldiği üzere[18], Türk coğrafî işaretleri ile aynı ya da benzer coğrafî işaretler, üye devletlerdeki kullanıcılar tarafından kendi adlarına tescil edilebilmekte ya da tescilleri talep edilebilmektedir. Bu kapsamda, Komisyon'a Güney Kıbrıs'daki kullanıcılar adına menşe adı olarak tescil edilmiş olan Geroskipou lokumu[19] ve Yunanistan'daki kullanıcılar adına tescil edilmiş olan feta peyniri[20] (beyaz peynire benzer bir peynir türü) örnek olarak verilebilmektedir[21].

Bilindiği gibi ülkemiz, Birlik'e üye değildir. Bununla birlikte, üye olmayan devletlerin de, Komisyon nezdinde tutulmakta olan coğrafî işaret siciline yapılan tescil başvurularına itiraz etme olanakları bulunmaktadır. Ancak söz konusu olanak, kamuoyu tarafından yaygın olarak bilinmemektedir. Nitekim bu bilgi eksikliği nedeniyle, yukarıda sözü edilen menşe adları başvurularına ilişkin olarak tanınmış itiraz süreleri içinde, Komisyon'a ülkemizden hiçbir itiraz yöneltilmemiştir.

Üstelik Tüzük, sicile başvuru ve tescil olanağını, sadece üye devletlerin ülkelerinden kaynaklanan menşe adları ve coğrafî işaretler ile sınırlamamıştır. Tüzük'e göre, üye olmayan devlet ülkelerinden kaynaklanan menşe adı ve coğrafî işaretlerin tescili de mümkündür. Bu itibarla, ülkemizin de, menşe adı ve

[18] *Komşu Peynirine Sahip Çıktı, Sabah 19.12.2005; Feta Savaşında Yunanistan Önde, Milliyet 11.05.2005; Lokumda Coğrafi Tescil Kavgası Başladı, Radikal 02.11.2007; Turkish Delight Rum Lokumi Oldu, Hürriyet 01.11.2007; Lokum Rumlara Gidiyor, Star 15.12.2007; Türk Lokumu Türkiye`nin Ağız Tadını Kaçıracak, Radikal 15.12.2007; Kıbrıs Rum ile Bu Kez de Lokum Krizi, Bugün 02.11.2007; Lokum bizimdir bizim kalacak!, Vatan 27.12.2007.*

[19] *Λουκούμι Γεροσκήπου (Loukoumi Geroskipou) coğrafî işaretinin tescili için bkz. Commission Regulation (EC) No 1485/2007 of 14 December 2007 Registering Certain Names in the Register of Protected Designations of Origin and Protected Geographical Indications (Carne de Bísaro Transmontano or Carne de Porco Transmontano (PDO), Szegedi szalámi or Szegedi téliszalámi (PDO), Pecorino di Filiano (PDO), Cereza del Jerte(PDO), Garbanzo de Fuentesaúco (PGI), Lenteja Pardina de Tierra de Campos (PGI), Λουκούμι Γεροσκήπου (Loukoumi Geroskipou) (PGI), Skalický trdelník (PGI)), OJ L 330, 15.12.2007, s. 13.*

[20] *Bu menşe adının tescil kaydı için bkz. http://ec.europa.eu/agriculture/qual/en/1210_en.htm (15.12.2007). Ayrıca bkz. Avrupa Adalet Divanı'nın "feta peyniri" ifadesinin menşe adı olarak korunması yönünde aldığı karar için bkz. Federal Republic of Germany and Kingdom of Denmark v. Commission of the European Communities, Judgment of the European Court of Justice of 25 October 2005, Joined Cases C-465/02 and C-466/02, OJ C 86/1, 08.04.2006, s. 1.*

[21] *Yıldız, B.: 510/2006 Sayılı Tüzük'teki Düzenlemeler Işığında Avrupa Birliği Hukuku'nda Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri Üzerindeki Menşe Adları ile Coğrafi İşaretlerin Korunması, Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi 2008, C. 8, S. 2, 12 vd.*

coğrafî işaretlerini Tüzük hükümlerinden yararlanarak Komisyon nezdinde tutulmakta olan sicile tescil ettirerek tüm Birlik çapında koruma altına alabilmesi mümkündür. Ancak söz konusu olanak da, kamuoyu tarafından yaygın olarak bilinmemektedir.

510/2006 sayılı Tüzük uyarınca coğrafi işaret koruması elde etmek isteyen kişiler, öncelikle kendi ülkelerindeki yetkili kuruluşa başvuruda bulunmak zorundadırlar. Yetkili kuruluşça incelenen başvurular, ulusal düzeyde bir yayın-itiraz aşamasına tabi tutulur. Hakkında gerekli değerlendirme yapılan ve uygun görülen başvurular daha sonra Avrupa Birliği Komisyonuna iletilir.

Kendisine iletilen başvuruları 12 ay içinde incelemek zorunda olan Komisyon, başvuruların ilan edilmesine karar verirse AB Resmi Gazetesinde yayımlar. Yayımlanmış başvurulara yapılacak itirazlar için, Resmi Gazetedeki ilan tarihinden itibaren 6 aylık bir süre tanınmıştır.

510/2006 sayılı AB Tüzüğü, koruma kapsamındaki ürünleri de sınırlamaktadır. Korumadan faydalanabilecek ürünler iki grup halinde belirtilmektedir. Gıda maddeleri olarak tanımlanan gruptaki ürünler: biralar, bitki özlerinden yapılan içecekler; ekmek, hamur işleri, kekler, şekerlemeler, tatlılar ve diğer fırıncılık ürünleri; doğal zamk (*gums*) ve reçineler; hardal macunu (*mustard paste*); makarnadır. Tarım ürünleri grubu ise: kuru ot-saman (*hay*); uçucu yağlar; mantar; *cochineal* (gıda katkı maddesi olarak kullanılan hayvansal bir tür boya maddesi); çiçekler ve süs bitkileri; yün; *wicker* (sepet örmede kullanılan saz, sepetçi söğüdü); *scutched flax* (keten lifi) olarak sayılmaktadır. Ayrıca canlı hayvanlar, et ve süt hammadde olarak kabul edilerek, bu hammaddelerden elde edilebilecek peynir, salam, sosis gibi ürünler de korumadan yararlanabilmektedir.

Ulusal mevzuattaki düzenlemeden farklı olarak, coğrafi işaretlerin denetimi konusunda 510/2006 sayılı Tüzük çok daha belirgin hükümler içermektedir. Denetimle ilgili hükümler; coğrafi işareti taşıyan ürünlerin piyasaya sürülmesinden önce, EN 45011 veya ISO/IEC Guide 65 sayılı standartlara göre akredite olmuş bağımsız ve tarafsız kuruluşlarca denetlenmiş olması zorunlu hale gelmiştir. Bu zorunluluk, hem üye hem de üye olmayan ülkeler için 1 Mayıs 2010 tarihinden itibaren geçerlidir.

Avrupa Birliğinde coğrafi işaret koruması elde etmek için, yukarıda bahsedilen temel hususlar dikkate alınmalıdır. 510/2006 sayılı Tüzük ve bu Tüzüğün uygulama şeklini gösterir 14.12.2006 tarih ve 1898/2006 sayılı AB Yönetmeliği çerçevesinde başvuru yapmak için söz konusu Yönetmeliğin ekinde yer alan ve "SINGLE DOCUMENT" başlıklı formun doldurulması gerekmektedir. Bu başvuru formu ve ilgili ekleri AB'nin resmi dillerinden biri ile hazırlanacak olup, başvuru sahibi tarafından doğrudan Avrupa Komisyonuna iletilecektir. (Korumaya esas teşkil edecek ürünlerin tam listesi "SINGLE DOCUMENT" ın ekinde görülebilir.)

Söz konusu yasal düzenlemeler konusunda tek yetkili kuruluş Avrupa Birliği Komisyonudur. Bu düzenlemelerde meydana gelebilecek değişiklikler Avrupa Birliği'nin resmi internet sitesinden izlenebilir.

SONUÇ

Son yıllarda önemi giderek artan ve genel olarak telif hakları ve sınai haklar olmak üzere iki başlık altında ele alınan Fikri Mülkiyet Hukuku türlerinden coğrafi işaretler, özellikle ekonomisi tarıma dayalı ülkeler için önemli bir sınai hak türüdür. Coğrafi işaret, belli bir yörenin, belli bir mal ve hizmete karakteristik özellik kazandırması nedeniyle ortaya çıkan bir sınai hak türüdür. Tüketici belirli bir mal ve hizmeti satın almaya yönelirken fiyat, kalite, ün ve karakteristik özellikler ile birlikte ürünün içinden kaynaklandığı coğrafyayı da dikkate almaktadır. Örneğin pastırma alırken Kayseri pastırması, kaşar peyniri alırken Kars kaşarı olması tüketici açısından tercih nedenidir. Bu özellikleri kazandıran da ürüne kaynaklık eden coğrafyadır. Ancak ürün ile yöre arasındaki bağ menşe ve mahreç işaretlerinde farklı güçte gerçekleşmektedir. Menşe adlarında ürünün üretimine yönelik işlemlerin tamamı o coğrafyada gerçekleştiği için, ürünle köken arasında kuvvetli bir bağ oluşurken, mahreç işaretlerinde bu işlemlerden her hangi birinin o coğrafyada gerçekleşmesi yeterli görüldüğünden, ürünle köken arasındaki bağ daha zayıf olmaktadır. Bu nedenle, mahreç işaretlerinde ürünün özellikleri o coğrafya ile özdeşleşirken, menşe adlarında "kaynaklanma" yeterli görülmektedir.

Coğrafi işaretler kaynak gösterme belirtme fonksiyonlarının yanı sıra, kullanıldıkları ürünleri piyasadaki aynı cins ürünleri ayırt etmeye yaramakta olup, ürünlerin kalitesini tüketiciye garanti ederler. Coğrafi işaretler, bundan başka geleneksel bilgi birikiminin muhafazasını sağlayarak, yörenin reklam ve tanıtımını sağlayarak, sadece hak sahipleri tarafından kullanıldığı, hak sahiplerinin dışındakilere kullanım için izin verilmediği için, geçimini tarım, hayvancılık ve el sanatları ile sağlayan yerel üreticilere önemli bir tekel imkânı yaratmaktadır. Bu durum uzun vadede yörenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

Bütün bu nedenlerle coğrafi işaretlerin bir sınaî hak türü olarak korunmaları gerekir. Ülkemiz çağdaş gelişmelere uygun bir biçimde Fikri Mülkiyet Hukuku mevzuatını düzenlemiştir ve coğrafi işaret koruması 555 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sağlanmaktadır. Bir tarım ülkesi olması nedeniyle ülkemizde coğrafi işaret koruması da son derece büyük önem arz etmektedir. Ancak bu konuda en büyük sorun, henüz yeterli bir kamuoyu bilinci oluşturulamamış olmasıdır. Nitekim coğrafi işaret korumasının başladığı 1995 yılından beri sadece 95 adet coğrafi işaret tescili yapılması bunun en önemli göstergesidir.

Avrupa Birliği (AB) nezdinde coğrafi işaret tescilinin temeli 1992 tarih ve 2081/92 sayılı Tüzüğe dayanmaktadır. Bu Tüzük yerini 20.03.2006 tarihinde 510/2006 sayılı Tüzüğe bırakmıştır. Avrupa Birliği (AB) mevzuatında, coğrafî işaretleri konu alan en önemli hukuk kaynağı, 20 Mart 2006 tarih ve 510/2006 sayılı "Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinde Coğrafî İşaretlerin ve Menşe Adlarının Korunması Hakkında Tüzük"tür. Fakat Tüzük'ün Türkiye için asıl önemi, Türk coğrafî işaretlerinin başka devletler tarafından tescil edilmesi tehlikesine karşı başvurulabilecek yolları göstermesidir. Ancak Türkiye ile benzer kültürel özelliklere sahip olan ülkelerin bu ürünleri daha önceden tescil ettirmiş olmasına rağmen, Türkiye bu konuda Komisyon'a süresi içerisinde herhangi bir itiraz yöneltmemiştir.

Bunun da ötesinde, ülkemizin Avrupa Birliği üyesi bir ülke olmamasına rağmen 2006 yılından bu yana, 510/2006 sayılı Tüzük ve bu Tüzüğün uygulama şeklini gösterir 14.12.2006 tarih ve 1898/2006 sayılı AB Yönetmeliği ile

coğrafi işaretlerini Avrupa Birliği nezdinde tescil ettirebilme imkânı tanınmış olmasına rağmen bu konuda tek bir başvuru bile yapılmamış olması bu konudaki bilinçsizliği ortaya koymaktadır. Doğaldır ki, Türkiye ile benzer kültürel özelliklere sahip olan ülkelerin, bu ürünleri daha önceden tescil ettirmiş olması, bu ürünlerin Avrupa'ya ihracı konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkarabilecektir. Kanımca, coğrafi işaret tescillerinin getirisinin uzun vadeye yayılması ve doğrudan tescil ettiren sorumlu kurum ve kuruluşlara ait olmaması bu konudaki savsaklamanın başlıca nedenini oluşturmaktadır. Zira coğrafi işaretlerin tesciline maddi getirisi, patent ve marka gibi sınaî mülkiyet türlerinde olduğu gibi, hemen somut bir biçimde ortaya çıkmamakta, tescil sahibine doğrudan ait olmamakta, yararı uzun vadede görülmekte ve yöreye ait olmaktadır. Bu konuda bugüne kadar sadece Malatya Ticaret ve Sanayi Odası'nın Malatya Kayısısını Avrupa Birliği nezdinde tescil ettirmek için takdire şayan çabasını anmak gerekir.

Bu nedenle Türkiye'deki tüm Ticaret ve Sanayi Odaları'nın konunun hassasiyetinin farkına varmaları ve gerek yurt içinde gerek yurt dışında gereken başvuruları biran önce yapmaları tavsiye edilir.

[H] MARKA LİSANS SÖZLEŞMELERİNDE TARAFLARIN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Av. S. Özgür MEMİŞOĞLU [*]

GİRİŞ

Tam iki tarafa borç yüklemek suretiyle sürekli edimli bir borç ilişkisi doğuran marka lisans sözleşmeleri, gayri maddi nitelikteki marka hakkı sahibinin (lisans verenin), bu hakkını lisans alan olarak adlandırılan kişilere kural olarak, belirli bir bedel karşılığında kullandırmasını konu edinmektedir. Lisans alan, bu sözleşmeye bağlı olarak, marka hakkına bağlı bir kullanım ve yararlanma hakkı elde etmekte; sözleşme süresi boyunca 556 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin sağladığı hukuki koruma ve imkanlardan faydalanmaktadır.

556 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede lisans sözleşmelerinin tüm unsurlarını kapsayan detaylı bir düzenleme mevcut değildir. Bu eksikliğin doğal sonucu olarak, lisansa konu olan hakkın niteliği, sözleşmeye uygulanacak yedek hukuk kuralları, sözleşmenin kuruluşu ve sona ermesi gibi meseleler doktrinde tartışma konusu edilmiştir. Bu sayılan tartışma konuları arasında oldukça önem arz eden bir diğer mesele ise, lisans sözleşmesi taraflarının sözleşme kapsamında üstlenmiş oldukları yükümlülüklerin tespitine ilişkindir.

Yukarıda ifade edildiği üzere, fikri mülkiyet hakkının kullanımının bedel karşılığı devri esasına dayanan bu sözleşme türünde, taraflar açısıdan öngörülen asli ve tali yükümlülükler işbu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, lisans alan açısından ortaya çıkan başlıca yükümlülükler kapsamında bedelin ödenmesi, markanın kullanılması, markanın kalitesinin sağlanması, alt lisans vermeme gibi borçlar inceleme konusu yapılırken; lisans verenin kullanıma sunma, marka hakkının mevcudiyetini ve devamlılığını tekeffül, 3. kişi ihlallerine karşı koruma sağlama gibi yükümlülükleri ele alınmıştır. Sözleşmenin sona ermesi açısından ise önem arz eden hususların başında, rekabet yasağı, sır saklama, markayı kullanmaya son verme gibi yükümlülükler gelmektedir.

Çalışmamızın ilk bölümünde, marka sözleşmesinin ve bu sözleşme gereğince tesis edilen hakkın hukuki niteliği incelenmiş; sözleşmenin kuruluş şartları ve taraflarına ilişkin ayrıdedici özelliklerin üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise, taraflar açısından geçerli olan sözleşmesel yükümlülükler değerlendirilerek; bu yükümlülüklere ayrılıkların tazminat hukuku açısından sonuçları tespit edilmiştir. Son bölümde ise lisans sözleşmesinin sona ermesine rağ-

---

[H] *Hakem denetiminden geçmiştir.*

[*] *Özel Hukuk Doktora Programı*